

BEKJENNELSEN OG KIRKENS ENHET

av

TORLEIV AUSTAD

Forbausende nok finnes det få ansatser til prinsipiell økumenisk tenkning i norsk teologisk og kirkelig debatt. Kirkens enhet som bibelteologisk, teologihistorisk og systematisk spørsmål er kommet i skyggen av striden om Kirkens Verdensråd (= KV). Problemstillingen har vært: *for* eller *mot* KV. En rekke av våre fremste kirkeledere inntar en forsiktig, men åpen økumenisk holdning, mens andre igjen — og det er en stor og betydelig gruppe av vårt kristenfolk — stiller seg avvisende til den moderne økumenikk. Det er neppe for mye sagt at spørsmålet har forårsaket en ny type skillelinjer innen vår kirke.

Det tør vel være at vi har kastet oss inn i en lidenskapelig debatt uten i tilstrekkelig grad å ha forsøkt på en prinsipiell oppklaring. Hvor er det blitt av de nøkterne, saklige overveielser som spørsmålet om kirkens enhet nødvendigvis må framkalle? Hvilken økumenisk forpliktelse har vi som luthersk kirke overfor andre konfesjonskirker og kristensamfunn? Hva sier vår kirkelære?¹

Som et lite bidrag til vår lutherske kirkes økumeniske selvbesinnelse vil vi ta for oss forholdet mellom bekjennelsen og kirkens enhet. Med bekjennelsen tenker vi på Den norske kirkes bekjennesskrifter — ikke bare som kirkerettslige dokumenter, men som uttrykk for en luthersk forståelse av den hellige, alminnelige kirkes trosbekjennelse. Kirkens enhet er et begrep som er ladet med de forskjelligste assosiasjoner i den aktuelle debatt. Begrepet kan tolkes (1) som Jesu Kristi ene kirke, og (2) som et økumenisk arbeidsprogram — bestemt som bestrebelsene på å overvinne splittelsen i kristenheten. Den første tolkning er ifølge luthersk tankegang en nødvendig forutsetning for den annen.

Det er relevant å spørre etter bekjennesskriftenes *kompetanse* i økumeniske anliggender. For denne er ikke uten videre evident. Den økumeniske bevegelse har jo fått sin særlige utforming i det 20. århundre, mens bekjennesskriftene er blitt til i tidligere århundrer. Hverken i oldkirken eller på reformasjonstiden spilte økumenismen den rolle som den gjør i dag. Man var riktignok vitne til alvorlige splittelser og opplevde smerten ved motstridende bekjennelser. Men noen verdensomspennende bevegelse for å overvinne splittelsen eksisterte ikke. *Våre* enhetsbestrebelse ligger på mange måter utenfor bekjennesskriftenes horisont.

Er da bekjennelsen og kirkens enhet inkommensurable størrelser? Er det «og» som forbinder begrepene i emneformuleringen meningsløst?

Til dette kan vi svare: nei. Bekjennesskriftene er ikke bare tidshistoriske dokumenter. De har prinsipiell gyldighet som læregrunnlag i vår norske kirke. Det som de uttaler om kirkens enhet, har altså mer enn historisk interesse. Men det må tilføyes at dette «mer», altså den prinsipielle betydning, står underordnet de profetiske og apostoliske vitner i Skriften. Bekjennelsens autoritet i økumeniske spørsmål — såvel som i andre — er en avledet autoritet. Dermed gjør vi klart at Skriften er kilde og dommer i spørsmålet om kirkens enhet.

En viktig problemstilling blir da: Gjør bekjennesskriftene fyldest for det bibelske materiale om kirkens enhet? Strekker våre lutherske læredokumenter til når vi skal ta stilling til de aktuelle økumeniske bestrebelse? Er spørsmålet om kirkens enhet så «underutviklet» i bekjennesskriftene at det trenger et supplement? Vi skal ikke her gå inn på dette omfattende problemkompleks, men begrenser oss til to spørsmål: (1) Hva lærer bekjennelsen om kirkens enhet? (2) Hvordan skal vi oversette dette til vår tids økumeniske debatt?

Hovedstedet i bekjennelsen er art. VII i *Confessio Augustana* (=CA), hvor det i annen halvdel heter:

«Og til kirkens sanne enhet er det tilstrekkelig å være enig om evangeliets lære og sakramentenes forvaltning. Men ikke er det nødvendig at man overalt har de

samme menneskelige overleveringer eller kirkelige former eller ceremonier, anordnet av mennesker. Som Paulus sier: «En tro, en dåp, en Gud og alles Fader» osv. (Ef. 4.4–5)².

Det framgår tydelig at spørsmålet om kirkens enhet ikke er noe perifert lærepunkt, men intimt forbundet med kirkens vesen og virke. Det er bemerkelsesverdig at lutherdommens økumeniske hjørnestein hører hjemme i kirkelærens *locus classicus*.

Spør man etter kirkens enhet, gjelder det først å besinne seg på hva kirken er. I CA VII sies det tydelig at kirken er samfunnet av dem som samles om nådemidlene. Den er ikke en sammenlutning av likesinnede til en forening med kristendom som speciale. De konstituerende elementer utgjøres av evangelieforkynnelsen og sakramentsforvaltningen. Der hvor disse funksjoner *i, av og for* menigheten forvaltes i samsvar med evangeliet, er kirken til stede.

Det presiseres at kirken er én, *una sancta ecclesia*. Denne enhet er et gitt faktum og vil vedbli å være en realitet. Den har sin grunn i Jesus Kristus. Han alene kan virkeliggjøre den i verden og rydde av vegen hindringer og splittelser. Her er CA VII på linje med NT og de oldkirkelige symboler. Enheten er av åndelig karakter, noe som ikke innebærer at den er skjult. Den er synlig eller rettere hørbar fordi den trer inn i verden i det forkynte Ord og det utdelte sakrament³.

Til kirkens enhet er det tilstrekkelig at man er enig om forkynnelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene. På reformasjonstiden var det nødvendig å understreke at nådemidlene danner basis for kirkens eksistens og enhet, da både romerkirken og svermerne brakte inn andre momenter. Når det i CA VII tales om *doctrina evangelii*, så må ikke dette oppfattes intellektualistisk. Det går ikke på den «riktige» lære, men på den muntlige forkynnelse. Normen for hva som skal forkynnes, er ikke faststående læreformuleringer, men evangeliet selv, «das Evangelium nach reinem Verstand» som det heter i den tyske versjon av artikkelen. Det samme gjelder også sakramentene: ikke den «riktige» sakramentslære pr. definisjon, men den rette forvaltning.⁴ Dette må understrekes overfor alle tendenser til formalistisk ortodoksisme, som legger større vekt på den «riktige» dogmatikk

enn den *rette bruk* av Ord og sakrament. Det skulle også være klart at den lutherske kirke tar avstand fra de enhetstendenser som kun bygger på indre opplevelser og personlig godtykke. Løstrevet fra nådemiddelforvaltningen kan man ikke etablere noe holdbart grunnlag for kirkefelleskap.

CA VII gir åpent spillerom for forskjellige menneskelige tradisjoner så fremt de ikke forkludrer enheten i Kristus. Det er ikke nødvendig å ha de samme kirkelige former og seremonier. Her hersker en utbredt frihet for ulike historiske utforminger og særpregede overleveringer. «For den rettferdighet som gjelder for Gud og kommer ved troen, er ikke bundet til bestemte tradisjoner, utvortes seremonier eller menneskelige vedtekter», heter det i *Apologien* art. VII⁵. Det avgjørende kriterium for bedømmelsen av *traditiones humanae* er forholdet til rettferdiggjørelsen: Betraktes de som nødvendige til frelse, må de avvises. Friheten til forskjellige kirkelige former er betinget av at evangeliet får være evangelium. Formene tåler ikke sammenblanding med de konstituerende elementer i kirken.

Man legger videre merke til at CA VII ikke bare nevner *kirkens* enhet, men også de *kristne kirkers* enhet. I den tyske tekst står det: «wahre Einigkeit der christlichen Kirchen». Kirkens enhet består ikke bare i en loddrett akt ovenfra og ned, fra Kristus og til sin kirke, men den har også et horisontalt aspekt: fellesskapet mellom de troende. Også dette er tenkt å skulle være ett – enten det gjelder forholdet mellom enkeltkristne, enkeltmenigheter, landskirker eller konfesjonskirker.

CA identifiserer ikke Kristi ene kirke med den lutherske tro. Kirken sprenger konfesjongrensene⁶. For Luther fantes den også innen den romersk-katolske kirke. Dette gir Apologien VII uttrykk for: «Men vi sier og vet at denne kirke, dvs. den kirke som de sanne troende lever i, den eksisterer og finnes spredt over hele jorden».

Vil man danne seg et klart bilde av reformatorenes tanker om kirkens enhet, forutsetter det bl. a. en analyse av forsvarsskriftet for CA, Apologien. Dette skriftet utdyper de synspunkter som kommer til uttrykk i CA. Foruten en sterk understrekning av

«den åndelige enhet», advarer Melanchthon mot den falske lære om kirkens enhet. Det gjelder både dem som krever visse menneskelige tradisjoner i tillegg til nådemiddelforvaltningen, og dem som bygger enheten på andre forutsetninger enn nådemiddelforvaltningen.

I en sum kan vi si: Den lutherske kirke bekjenner at kirkens enhet er fundert på Ordet og sakramentene i funksjon. Alle menneskelige ordninger er frie. Fra denne grunnanskuelse utgår det sterke økumeniske impulser.

Hva den lutherske bekjennelse sier om kirkens enhet er fra en side sett et historisk spørsmål. Vanskeligere er det å overføre disse synspunkter til dagens økumeniske debatt. Det gjelder å få tak i de prinsipielle retningslinjer som bekjennelsen gir — og ikke gir — for et holdbart engasjement i arbeidet for å overvinne splittelsen i motstridende konfesjoner og læresystemer. Vi vil særlig framheve følgende momenter:

1. *Kirken er én*: Enheten er gitt i Kristus, Ef. 4.4 f. Denne erkjennelse er fundamental. Holder man ikke fast ved dette, vil den økumeniske bevegelse fortone seg som en mistenkelig kirkepolitisk enhetsaksjon. Kristus vil at kristenheten skal være én i tro og bekjennelse. *Vår oppgave består ikke i å skape en mer eller mindre vellykket enhet, men å la den enhet som Kristus har lagt i sin kirke, komme til uttrykk*. Målet for den økumeniske bevegelse er etter dette ikke å opprette en kirkelig «takorganisasjon», men å la den allerede eksisterende enhet sette sitt preg på kirkesamfunnenes liv og virke — også i det ytre⁷.

Det bør poengteres at kirkens enhet ikke faller sammen med en organisert verdenskirke eller nødvendigvis må manifestere seg i en sådan. Enheten er heller ikke skjult i den forstand at den kun vil komme til syne i eskatologisk sammenheng. At den sanne enhet er forankret i Kristus, ser bare troen. Ja, troen ser — og hører — Kristi nærvær i verden under Ord og sakrament. Disse kjennetegn vil skape sin form. Det betyr at enheten vil kunne erkjennes og komme til syne, selv om den først vil åpenbares i sin herlighet på Kristi gjenkomstdag.

Der enheten har den rette grunnvoll, vil den skape sine egne fellesskapsformer. Det avgjørende er ikke hvordan disse i og for seg er, men *at* enheten får ytre seg i felles forkynnelse og bekjennelse. «Där den djupare enheten 'i Kristus' består mellan två 'kyrkor', måste den också framträda i det yttre, i någon form av kyrko- och nattvardsgemenskap», sier *Anders Nygren*⁸. Er denne enheten ikke til stede, faller det vanskelig med felles nattverd. Lutheranerne vil ikke kunne anerkjenne en «økumenisk» nattverd som er ment å skulle bygge bro over motstridende Kristus-bekjennelser. Nattverdens måltidsfellesskap — på Skriftens premisser — er det mest adekvate (og synligste) uttrykk for kirkens enhet.

2. *Forutsetninger for kirkens enhet*: Vi har sett at bekjennelsen i vår lutherske kirke lar den rette forkynnelse og den rette forvaltning av sakramentene konstituere kirkens enhet. Fra denne erkjennelsen kan vi ikke vike uten å sette oss ut over kirkens lære. Kirkens enhet kan ikke bygges på annen grunn, selv om motivene bak slike forsøk måtte være aldri så edle. Enhet i Kristus-bekjennelse er den ene nødvendige forutsetning for kirkefellesskap.

CA VII setter ikke et bestemt skriftsyn som betingelse for enheten. Det spørres ikke etter en utvortes og formal tilslutning til Skriftens bokstav eller antall kanoniske bøker, men etter noe annet og mer, nemlig en rett (= skrifttro) forståelse av evangeliet og sakramentene. Ingen skriftteori, men Skriftens innhold, Guds ord, skal bestemme. Det dreier seg om budskapet som gjør vis til salighet. *Det* kreves det enighet om for å kunne opprette fullt kirke- og nattverdfellesskap.

I visse økumeniske klima kan det nok være upopulært å være lutheraner. For lutheraneren har det spesielle kall å pukke på enheten i lære som forutsetning for enhet i det ytre.

3. *Menneskelige tradisjoner*: Melancthon sier i Apologien VII: «For det er sikkert at mange tåpelige meninger og store villfarelser har sneket seg inn i kirken angående tradisjoner og vedtekter». Denne diagnose gjelder ikke bare romerkirken. Alle kirkesamfunn rammes i større eller mindre grad. Det er en på-

krevert oppgave å oversette de menneskelige «villfarelser» til vår egen tids språk og situasjon. Vi vil nok oppdage at tilstivnet tradisjonsgods kan hemme enheten i å komme til utfoldelse. Men samtidig ledes tanken hen på de sentrale læremomenter som virkelig forener eller setter skille. Den lutherske bekjennelse burde kunne fungere som en «støvsuger» slik at vi ser hva som er vesentlig og uvesentlig.

Til de menneskelige tradisjoner hører spørsmålet om kirkeordning, noe romerkirken, anglikanerne og mange av de reformerte kirkesamfunn ikke kan godta. Etter luthersk oppfatning er det ikke et trosspørsmål om kirken skal ha episkopal eller synodal kirkeledelse, folkekirkelig eller frikirkelig organisasjonsform. Til denne kategori hører også de skillevegger som fromhetstradisjonene setter og de sosiologiske grupperinger som preger så mange kirker.

Våre ulike tradisjoner er utvilsomt en hemsko ikke bare for det økumeniske enhetsprogram, men også — og det er det essensielle — for den lokale misjonsgjerning. Nå krever ikke den lutherske bekjennelse konformitet, tvertimot gir den rom for ulikhet og variasjon i disse spørsmål. Det springende punkt er: å la de menneskelige vedtekter være det de er, og ikke noe mer. De skal heller ikke bagatelliseres. For mange kristne spiller de en viktig rolle. Men, hindrer de evangeliets frie løp, trenger de å revurderes. Her vil den økumeniske kontakt mellom kirker med ulik bakgrunn kunne være til hjelp.

4. *Bekjennelsesskriftenes plass*: Den lutherske kirke pretenderer ikke i likhet med den romersk-katolske å falle sammen med den ene sanne kirke. Oppfattes de lutherske bekjennelsesskrifter som ufravikelig basis for kirkens enhet, har man satt seg ut over CA's intensjon. De vil tjene som veivisere til sannheten, ikke som sannhetens absolutter. Det viktige i denne sammenheng er bekjennelsens saklige innhold. For så vidt som det faller sammen med Skriftens vitnesbyrd, er det ufravikelig. Man kan si med *Edmund Schlink*: «Bekennnisbindung ist Gebundenheit der Kirche an die Heilige Schrift als alleinige Norm»⁹. Vi har ingen rett til å kreve tilslutning til bekjennelsesskriftenes formuleringer

som det eneste legitime grunnlag for kirkens enhet. Vår oppgave i den økumeniske samtale er å legge trykket på evangeliet og på sakramentene. Om man bruker de samme ord som de lutherske læredokumenter, er ikke det avgjørende¹⁰.

Våre bekjennesskrifter sier viktige ting om kirkens enhet, men ikke alt. Det åpne sviende sår som splittelsen i konfesjoner og fromhetstyper, kirkesynsfraksjoner og teologiske moteretninger har forårsaket, er bare delvis kjent i vår bekjennelse. CA har ikke trukket de konsekvenser av kirkesplittelsen som f. eks. den senere lutherske ortodoksi gjorde. «CA er altså at betegne som før-konfessionalistisk, forsåvidt som alt det, der ligger i begrebet konfession = et i forhold til andre afgrænset kirkesamfund, slet ikke er indenfor CAs horisont»¹¹. Men dette umyndiggjør på ingen måte de prinsipielle refleksjoner som foreligger i CA.

Når selve nådemiddelforvaltningen er konstituerende for fellesskapet mellom kirker, må enhver kirke legge vekt på *det teologiske arbeid*, særlig Bibel-vitenskapen. I den økumeniske samtale har den også inntatt en sentral plass – både innen konfesjonene og over konfesjonsgrensene. Vi må fortsette religions-samtalene fra reformasjonstiden.

Det teologiske arbeid vil også måtte beskjefte seg med historiske og sosiologiske spørsmål som skiller kirker og kristne fra hverandre. Viktig er det å gjøre front mot de tendenser innen den moderne økumenikk som bare kjenner én vranglære: kirkesplittelsen¹². Så lett kan man ikke løse problemet. Det gjelder at de sentrale sannhetsspørsmål reises, og at sannheten kan få fordrive all indifferentisme og vranglære.

Vi kunne trenge mer av en rett anfektelse for kirkens enhet. Det er bare Den hellige ånd som kan skape en slik holdning i våre hjerter. Og her må det betones at anfektelse ikke bare er vilje til selvkritikk, oppbrudd og nytolkning, men også mot til å si nei, protestere og bekjempe falsk lære. All ekte anfektelse er skrifttro. Under Skriftens lys skal motestrømmingene prøves, selv om det vil koste å si både ja og nei.

NOTER

¹ Et typisk trekk ved vår norske situasjon er at man har vist liten interesse for å skille mellom KV og *Det lutherske Verdensforbund* (= LVF) – til tross for deres ulike basis og kirkelige sikte.

² S. *Normanns* oversettelse, i: Vedkjenningskriftene åt Den norske kyrkja, 1930. Se til tolkningen av art. VII i CA. E. *Schlink*: Theologie der lutherischen Bekenntnisschriften, 3. opplag 1948, s. 264 ff og særlig s. 278 ff.

³ Cfr. V. *Vajta*: Den kristna friheten och kyrkans enhet, Svensk Teol. Kvartalskrift 33 (1957), s. 1 ff, særlig s. 9 f.

⁴ Cfr. E. *Schlink*: Die Weite der Kirche nach dem lutherischen Bekenntnis, i: Der kommende Christus und die kirchlichen Traditionen, 1961, s. 106 ff.

⁵ Sitatene fra Apologien er hentet fra O. *Valen-Sendstads* oversettelse, i: Dogmatikken for legmenn, Konkordieboken, 1957, s. 148 ff.

⁶ Cfr. L. *Aalen* i et intervju i bladet Credo 3/1967, s. 10 ff.

⁷ Cfr. A. *Nygren*: Kyrkans enhet. Til frågan om kyrko- och nattvardsgemenskap, Svensk Teol. Kvartalskrift 33 (1957), s. 65 ff.

⁸ Ibidem s. 71.

⁹ Schlink, op. cit. 1961, s. 114.

¹⁰ Cfr. Aalen, art. cit. 1967, s. 13.

¹¹ L. *Grane*: Confessio Augustana. Oversættelse med noter, 1959, s. 75.

¹² Cfr. C. Fr. *Wisløff*: Vår tids ekumenikk som teologisk problem, Tidsskrift for Teologi og Kirke 23 (1952), s. 160 ff, særlig s. 167 f.